Temassiz Toplum

Murat Erdin

FOL

Murat Erdin
1968 yılında İstanbul'da doğdu. Uzun yıllar gazetecilik yaptı. Pertevniyal Lisesi'nden sonra lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde, yüksek lisansını aynı üniversitenin İktisat Fakültesi'nde tamamladı. Doktorasını TC Maltepe Üniversitesi İletişim Bilimleri Ana Bilim Dalı'nda *"Radyonun Dijital Dönüşümü"* teziyle tamamladı. Toplumların dijital araçlarla olan iletişimi, yaklaşım ve anlayış değişimleri, teknolojinin ontolojisi gibi konularla ve edebiyatla ilgilenmektedir.
Başlıca eserleri: *Diktatörün Gözlükleri* (2020), *Parmaklarıyla Düşünen Dünya* (2019), *Gölgesi Daha Büyük* (2015), *Bir İslamcı Mercedes'e Biner mi?* (2008), *Vay Anasını Sayın Seyirciler: Türk Futbolundan İlginç Olaylar* (2005).

İçindekiler

Giriş 11

1. Temas 15
2. Temaslı Toplum 21
3. Temassızlığa Doğru 31
4. Temasın İkilemi 33
5. Temassız Eğitim ve Yasaklar 35
6. Hangi Çağın Teması? 43
7. Kâğıdın Teması: Faks 50
8. Teması Terk Etmek 53
9. Dijitalden Önce (DÖ) ve Dijitalden Sonra (DS) 55
10. Temassız Ekonomi 65
11. Sahte Dünya 70
12. Yapay Zekâ İnsanın Rakibi midir? 75
13. Yapay Zekâ Nobel Ödülü Alabilir mi? 78
14. Yapay Zekânın Dili 81
15. Yapay Zekâ Nesli 84
16. Temassız Oyun 86
17. Temassız Sanat 91
18. Temassız Okuma 93
19. Dijital Vicdan 97
20. Temassız Savaşlar 104
21. Savaşı Oyuna Dönüştürmek 107
22. Temasın Duygusu 108
23. Temassız Spor 111
24. Temassız Arkadaşlık 115
25. Temassız Din 119

26. İcatlar ve Temas 122
27. Temassız Çalışma 126
28. Temassız Gözetim 131
29. Temassız Uzaklık 135
30. Temassız Yolculuk 138
31. Temassız Yaratım 140
32. Temassız İletişim 144
33. Ötekinin Teması 147
34. Bilginin Temassızlığı 150
35. Temassız Sürü 154
36. Temassız Gerçeklik 161
37. Temasın Aşamaları 167
38. Temassız Hayat 170
39. Temasın Yeniden İcadı 173
40. Temassızlık İnancı 177
41. Temasın Geleceği 182
42. Son Temas 186

Dizin 189

Giriş

Dijitalleşmenin hayatımızı nasıl değiştirmeye başladığını anlatmaya çalıştığım *Parmaklarıyla Düşünen Dünya* 2019 yılında yayımlandığında tüm dünyada internet abonesi sayısı 4,3 milyardı. Türkiye'de ise halkın %75'inin internete erişimi vardı. Ama henüz Covid-19 hastalığı patlak vermemişti ve dünya nasıl bir hastalıkla karşı karşıya olduklarını bilmiyordu. Çin'de başlayan ve Kara Veba gibi hızla tüm dünyaya yayılan koronavirüs, yaşam tarzlarımızı, alışveriş şekillerimizi, komşuluklarımızı, hatta cenaze törenlerimizi bile altüst etti. İnsanların birbirine temas etmesine izin verilmeyen o günlerde toplu seyahat olanağı ortadan kalktı. Nişan ve nikâh törenleri bilinmeyen bir tarihe ertelendi. Banka ve benzeri kurumlara maskeyle girilmesi kuşku uyandıran bir davranışken pandemi günlerinde bankalar dâhil her yere maskeyle girildi. Sokağa çıkarken bile çeşitli renk ve biçimlerde maskeler takıldı. Pazardan alınan meyve ve sebzeler sodalı suda bekletildi. Alkol ve kolonya satışlarında büyük bir artış yaşandı. Apartmanların girişine elleri mikroptan arındırmak için dezenfektan sıvıları kondu. Radyolar ve televizyonlar günlerce Covid yayınları ve canlı oturumlar yaptılar. Oluşturulan bilim kurulları her gün açıklama yaptı. Tüm yayınların ortak teması şuydu: Hastalığa yakalanmamak için birbirinizden uzak durun. Temassız topluma gidişin temelleri işte o günlerde atıldı.

O yıllarda sadece %34 olan internetten alışveriş yapma oranı evden çıkmaya korkan tüketicilerin siparişleriyle %52'ye fırladı. İnternet ve sosyal medya kullanım oranı ise %88'e ulaştı. Sadece gıda ve ihtiyaç maddeleriyle sağlanmadı bu

yükseliş. Tüketiciler sinema ve tiyatro gibi kültürel eğlence yöntemlerine de evlerinden erişmeye başladılar. Hastalık nedeniyle aylar süren kısıtlı ve yasaklı hayat yüzünden internet üzerinden yayın yapan tiyatro ve sinema sitelerinin sayısında büyük artışlar yaşandı. 1997 yılında tüketicilere internet üzerinden film ve dizi izletmek için kurulan Netflix, Covid-19 sayesinde abone sayısını 37 milyon kişi artırdı ve tüm dünyadaki abone sayısı 200 milyonu geçti. Pazardaki büyüme başka şirketlerin de iştahını kabarttı. Bugün Netflix gibi çok sayıda uluslararası ve yerel platform internet üzerinden yayın yapıyor ve insanlar sinema salonlarında birbirine temas etmek yerine evlerinin koltuklarında uzanarak film izliyor.

İnsanların birbiriyle tema etmemesi onların birbirine görmemesi anlamına gelmiyor. Skype gibi uygulamalarla bilgisayar üzerinden sağlanan görüşme olanaklarına yenileri eklendi. Yine o günlerde kurulan Zoom, tıpkı Netflix gibi adını en çok duyuran dijital şirket oldu. Microsoft ve Google gibi dev teknoloji şirketleri de bilgisayar ekranı üzerinden canlı toplantılar yapabilecek yazılımlar geliştirdiler. Aynı büyük firmalar çalışanlarını ofiste tutmak yerine evden çalışmaya özendirdiler ve böylece büyük maliyetlerden kurtuldular. İnsanlar sosyal hayatta olduğu gibi çalışma hayatında da "temassız" hâle geldiler.

İnsanoğlu hayatına giren yeni şeyleri kabul etmekte zorlanır. Yeni icatlar ve uygulamalar ancak gerçekten gerekliyse kabul edilir. Leonardo da Vinci'nin 16. yüzyılda çizdiği icatların çoğu hayata geçmemiştir. Ama o makinelerin o yıllarda hayal edilmesi bile uygarlığın temelini oluşturan düşünme ve hayalgücünün, insanı bedeniyle sınırlayan skolastik düşüncenin ötesinde sınırsızca büyüyebileceğinin göstergeleridir. George Bassala'nın deyimiyle teknolojik hayaller, olasılık dâhilinde olmayandan olanaksız olanın sınırına değin çeşitlilik gösteren cüretkâr tasarılardır. Savaş makinelerinin hayal edilmesiyle başlayan bu tasarılar zamanla her türlü makinenin düşlenmesine ve sonunda üretilmesine varmıştır. Johan-

nes Stradanus'un 1588'de yayımladığı ünlü *Nova Reperta* (Yeni Keşifler) başlıklı resimli baskı dizisine göre Avrupa'nın Rönesansı'nın dokuz büyük icadı şunlardı: mıknatıs, barut, matbaa, frengi tedavisi, damıtma, ipek üretimi, üzengi, harita ve saat. Gerçekten de günümüz uygarlığı bu dokuz icadın üzerinde yükselmektedir.

Sanayi Devrimi yıllarında makinelerin insan yaşamına girmesine karşı çıkılmış, hatta İngiltere'nin bazı yerlerinde dokuma makinelerine saldırılar düzenlenmişti. Ateşin ve suyun birleştirilmesiyle ortaya çıkan buhar enerjisi, insanın hareket yeteneğini büyük ölçüde artırmakla birlikte dindar çevrelerin ve gelenekçilerin tepkisini çekmişti. Nitekim ilk kez 1801 yılında tanıtılan buhar motoruna kimi çevrelerce "Şeytanın Nefesi" (*Devil's Puff*) adıl verilmişti ve Victor Hugo'nun *Deniz İşçileri* romanında bir rahip buharlı gemiyi Leviathan'a benzeterek ona "Şeytan'ın Gemisi" (*Devil's Boat*) adını takmış ve halkı şu sözlerle isyana çağırmıştı: "Tanrı'nın birbirinden ayırdığı suyu ve ateşi bu şekilde kullanmaya kimin hakkı var?"[1]

Zaman içinde tüm bu yenilikler benimsendi. Hatta Sanayi Devrimi'nin getirdiği yeni düzen insanların çalışma hayatını etkilediği kadar sosyal ve özel hayatını da etkilemeye başladı. Çalışma saatleri düzenlendi, haftasonu tatili kavramı ortaya çıktı. Buharlı trenlerin kalkış ve varış saatlerini düzenleyen çizelgeler, hayatın bütün alanlarında zamanın daha etkin ve verimli kullanılmasına öncülük etti. Dakiklik ve zamanındalık modern hayatın gerekliliği oldu. Telgraf ve telefon gibi araçların ortaya çıkmasıyla bir iletişim devrimi yaşandı. Bu devrim günümüzde internet üzerinden sürmektedir.

Sanayi Devrimi ile hepimizin hayatına bir daha çıkmamak üzere yerleşen düzen o yıllarda "yeni dünya düzeni" diye tanımlanıyordu. Her dönemde çağdaşlık yaşanılan yılın mevcut düzeniyle özdeşleştirilir. Jane Austen'in *Mansfi-*

[1] Victor Hugo, *Deniz İşçileri*, çev. Volkan Yalçıntoklu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2019.

eld Park romanında evlilikler, boşanmalar ve aldatmalarla ilgili konuşan bir karakter, fazla muhafazakâr davranmakla eleştirdiği yanındakine şöyle demektedir : "Tanrı aşkına, artık 1806 yılındayız."[2]

2026 yılının çağdaşlığı ise yaşadığımız güne göre değerlendirilir. 1980'li yılların Türkiyesi'nde otomatik telefon hatları ve renkli televizyonlar modern dünyanın en son ürünleri olarak kutsanırdı. Günümüzde artık internetin olmadığı, dijital dünyanın kapsamadığı bir insanlık düşünülemez. Bunları kullanan insanların davranış kalıpları da kaçınılmaz olarak değişmektedir. İnsanoğlu artık sadece *Homo faber* değildir. Artık *Homo digitus*'tur. Ateşi, tekerleği ve yazıyı bulan insandan siber insana doğru bir ilerleme kaydedilmiştir. Yaşama koşullarının da buna göre gelişip değişmesi kaçınılmazdır. Yeni dijital düzenin eski düzenden daha kötü olduğuna dair yorumlar yapılsa da geri dönüş kesin olarak imkânsızdır. İnsan türü adına *yapay zekâ* (YZ) dediği ve yerine düşünebilen bir sistem üretmeyi başardıysa artık eski çağlar kesin olarak geride kalmış demektir.

Temassız Toplum'da hangi düzenin bizi mutlu edeceğini, hangi yolu seçmemiz gerektiğini tartışmak yerine, yeni bir yol belirlemenin daha doğru olduğunu anlatmaya çalıştım. Umarım değerli okurların yoluna küçük bir ışık yakabilirim.

[2] Jane Austen, *Mansfield Park*, çev. Ayşe Belma Dehni, Ayrıntı Yayınları, 2016.